

Tartu Universitet
Avdelning för germansk och romansk filologi, nordiska språk
Svenska språk och litteratur

Kadri Tkaczyk

**Attityder till djur i två Astrid Lindgrens verk -
En studie av *Madicken och Junibackens Pims* och
*Alla vi barn i Bullerbyn***

Bacheloruppsats

Handledare:
Daniel Sävborg
Niklas Henriksson

Tartu 2013

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	3
1.1. Syfte och frågeställning	4
1.2. Materialet	4
1.3. Astrid Lindgrens bakgrund i samband med djur.....	5
2. Teoretisk bakgrund.....	6
2.1. Teori.....	6
2.2. Metod.....	9
2.3. Tidigare forskning.....	10
3. Analys.....	11
3.1. Djur i <i>Alla vi barn i Bullerbyn</i>	11
3.1.1. Svipp.....	11
3.1.2. Kattungarna Sessan, Murre och Malkolm	13
3.1.3. Ugglan	14
3.1.4. Andra djur (nötdjur, kaniner, hästen Ajax, sorkar).....	15
3.2. Djur i <i>Madicken och Junibackens Pims</i>	17
3.2.1. Sasso	17
3.2.2. Gosan	18
3.2.3. Igelkott	19
3.2.4. Abbes kaniner	19
3.2.5. Hästar Freja och Konke	20
3.2.6. Räv	21
3.2.7. Ungtjurar	23
3.3. Jämförelse av attityder till djur mellan <i>Alla vi barn i Bullerbyn</i> och <i>Madicken och Junibackens Pims</i>	24
4. Sammanfattning och slutdiskussion	29
Resümee - "Suhtumised loomadesse kahes Astrid Lindgreni teoses - uurimus "Madlikese ja Jaanikingu põnni" ja "Meie, Bullerby laste" varal"	31
Bilagor	34
Bilaga 1 - Figur 1.....	34
Bilaga 2 - Figur 2.....	35

1. Inledning

Barndomsparadis – det är något som man säger ofta om Astrid Lindgrens barnböcker, inklusive hon själv. Paradiset i Bullerbyn var framförallt det som gjorde att jag tog Astrid Lindgren till mitt hjärta för långt tid. Lindgren förtjusade mig genom de vänliga relationer mellan barnen och inte minst genom deras varma förhållande till djur. Med dessa känslor i bakgrunden har jag kommit tillbaka till detta hjärtevärmade verk av Astrid Lindgren. I uppsatsen tar jag upp barns attityder till djur i två av Astrid Lindgrens verk. Jag har bestämt mig att välja Astrid Lindgrens barnlitteratur emedan Lindgrens liv och verksamhet var ganska fascinerande när det gäller djur. Det är ju Astrid Lindgrens särdrag att beskriva barn på deras egen nivå, och det finns alltid husdjur företrädna.

1.1. Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka attityder till djur i Astrid Lindgrens verk *Alla vi barn i Bullerbyn* och *Madicken och Junibackens Pims*. Följande frågor vill jag besvara i undersökningen:

- Hur skildras relationen mellan djur och barn i *Alla vi barn i Bullerbyn* och i *Madicken och Junibackens Pims*? Vilka centrala attityder finns det? Finns det förändringar i dessa attityder?
- Vilka slags faktorer bygger upp dessa attityder?
- Varför har Astrid Lindgren skildrat attityden till djur på olika sätt och vilka bakomliggande värderingar ligger till grund för den?

1.2. Materialet

Jag har valt att inte fördjupa mig i ett större antal av Lindgrens verk, utan snarare fokuserar jag i uppsatsen på en liten del av hennes arbeten, för att kunna göra en djupare analys och inte endast ge en yttlig översikt. Som primära källor använder jag verk av Astrid Lindgren som hör till de mest kända av henne och som är jämförbara: det är en av Bullerby-böckerna *Alla vi barn i Bullerbyn* (först utgiven i 1947) och *Madicken och Junibackens Pims* (först utgiven i 1976). Båda ingår i en serie av böcker men och därför fokuserar jag bara på en av varje. Båda böckerna är realistiska, det förekommer inget övernaturligt. En skillnad mellan böckerna är att handlingen i *Alla vi barn i Bullerbyn* utspelar sig i bondemiljö på landsbygden medan *Madicken och Junibackens Pims* utspelar sig i stadsmiljö. Denna skillnad gör det möjligt att se om de olika miljöerna är kopplade till skillnader i barns attityder till djur i de sistnämnda verket. En annan skillnad är att det skiljer nästa 30 år mellan

deras ugningsår. Det ger en möjlighet att jämföra om skildringen av attityden till djur på något sätt har förändrats hos Astrid Lindgren. Det finns en mängd olika händelser i dessa böcker som intresserar mig i denna uppsats. I *Alla vi barn i Bullerbyn* finns det fler händelser som har med djur och barn att göra än hos *Madicken* och *Junibäckens Pims*.

1.3. Astrid Lindgrens bakgrund i samband med djur

Astrid Lindgren ville att barn skulle få läsa om livet som det är. Hon tänkte att någon måste skriva om sorg, kärlek, död och allt annat för barn. Hon ville att litteratur för barn skulle vara naturlig och hon trodde att barn kan komma till rätta med att bearbeta det. Lindgren har sagt: "Jag tror inte man bör undanhålla dem sånt, som de i alla fall då och då möter i levande livet. Förresten vill ungarna gärna bli rörda, gråta över det de läser. Det går snart över." (astridlindgren.se 2013)

Barn möter bland annat djur i levande livet. Det betyder att Lindgren försökte att berätta och skriva om djur på ett så verklighetsnära sätt som möjligt, på det viset som hon själv förstod detta. Astrid Lindgren var djuraktivist på så sätt att hon försökte att ändra den svenska attityden mot djurs omoraliska levnadsomständigheter med hjälp av offentliga samhällsdebatter. Men ett vanligt bondeliv, som innehåller ett utnyttjande av djur som livsmedel var normalt för henne. Man kan slakta en gris för att få korv osv.

Enligt journalist och författare Margareta Strömstedt, som har skrivit Astrid Lindgrens levnadsteckning, kritiserade Lindgren det sättet hur man behöll djur i fabriker för den vinstgivande produktionens skull och skrev olika artiklar i Dagens Nyheter och Expressen sedan 1985 (Strömstedt 1999:355).

Även om Astrid Lindgren alltid har varit emot våld generellt och också tänkte på djurs välbefinnande (Strömstedt 1999:355), skriver den tidigare chefredaktör för Djurens Rätt och djuraktivist Henrik Engström att vid sidan av några positiva element av djur i Astrid Lindgrens verk finns det också det motsatta:

"Direkta ingripanden mot djurplågeri, vänskapsrelationer med djur – sådana element är alltså inte

ovanliga i Astrid Lindgrens böcker och har lett flera av hennes uttolkare att läsa henne inte bara som en författare på djurens sida, utan också som en djurrättslig dito. Men det är hon knappast.” (Engström 2008)

Engström hävdar att Lindgrens figurer även kan vara våldsamma mot djur ibland:

”Relationen mellan människa och djur i Lindgrens fiktiva värld skiljer sig inte märkbart från den vi dagligdags möter. För trots att många av de Lindgrenska figurerna reagerar på våld mot enskilda djur, finns flera exempel på hur våld mot djur inte bara är accepterat, utan också romantiserat eller ritualiserat.” (Engström 2008:4)

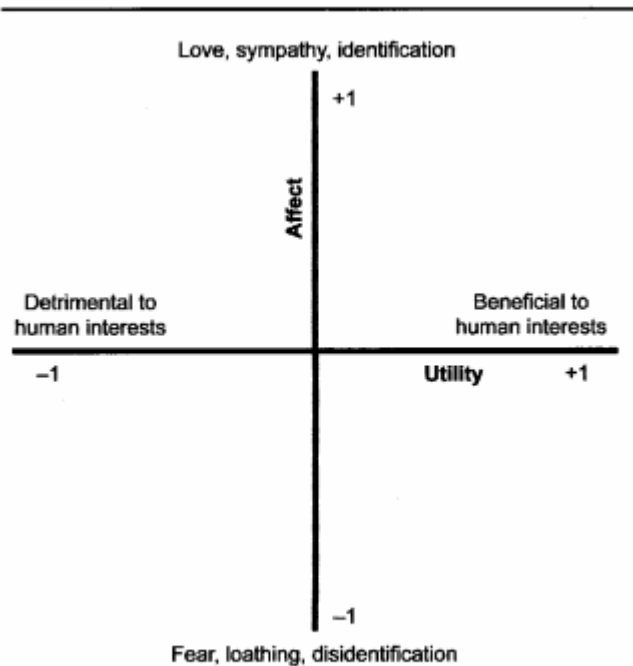
Engström syftar på att attityder till djur i hennes verk inte är enkla, även om hon var mot våld generellt och kämpade för djurs rättigheter. Komplexiteter i attityder hör till den som skall undersökas i denna uppsats.

2. Teoretisk bakgrund

2.1. Teori

James A Serpell, en amerikanska forskare och professor för djurs välfärd och mänsklig etik vid University of Pennsylvania, föreslår en enkel modell av människors attityd till icke-människor. Attityden består i grunden affektion och nytthet (Serpell 2004:146). Enligt Serpells definition representerar affektion människors känslor och emotionella respons till djur, medan nytthet representerar människors uppfattning av djurs instrumentella värde (2004:146). Båda förekommer oberoende av varandra, men deras inflytande på attityd är komplex. Serpell illustrerar sin teori med en figur i form av ett koordinatsystem, där x-axeln beskriver nytthet och y-axeln beskriver affektion (Figur 1). Serpell tror att varje djur kan placeras in i denna modell i oavbruten följd mellan positiva och negativa poler (2004:147).

Figure 1

Diagrammatic representation of the postulated relationship between the primary *Affect* and *Utility* attitude dimensions.

Figur 1

(Enligt Serpell 2004:147)

Enligt Serpell är positiv affektion primärt orsakad av kärlek, sympati och identifiering, medan negativ affektion uppkommer på grund av rädslan, avsky och disidentifiering (2004:147). Nyttighetsvärde visar om djur kan hjälpa tillfredsställa mänskliga behov. Djurs nyttighet kan uttryckas i form av nyttiga ärande (djur kan göra något som lättjar människans liv), handling (man kan sälja djur och få pengar), resurser (kött för mat, skinn för klädsel) och allt annat som är till nytthan för människors intressen. Ett negativt nyttighetsvärde uppkommer om djuret betraktas att vara skadligt för människan, t.ex. faran för människans liv eller egendom.

Psykologiskt är negativ affektion fullt kompatibel med negativ nyttighet, men bara

delvis kompatibel med positiv nyttighet (man måste inte gilla ett djur för att värdera dess nyttighet) (Serpell 2004:146). Det verkar som att djur möts med en positiv affektion från människor om de också har ett stort nyttighets värde (såväl positiva som negativa), förmodligen beror detta på att djur i sådana fall ofta blir skadade. En annan paradox är att med positiv affektion finns det också moraliska förpliktelse, som överskrids av ett nyttighets värde. Serpell säger också att stark negativ och stark positiv utilitarism kan inte föra till positiv affektion (2004:146):

"Animals with either strongly negative or positive utility value often seem to be precluded from becoming the objects of people's positive affections, presumably because such animals are usually harmed as a result of their utility." (Serpell 2004:146)

Serpell påstår att det också finns andra faktorer, som kan ha inflytande på attityden. Han nämner faktorer som 'attitydens modifierare' och definerar det som någon faktor eller ett inflytande som orsakar en förvandling av antingen (a) människors känslomässiga/emotionella responser, och/eller (b) deras perception av djurs nyttighet till människor (Serpell 2004). Han nämner främst tre typer av modifierare: djurs attribut, människors individuella attribut och kulturella faktorer (Serpell 2004:147), som baserar på andra forskare, främst på Kellert & Berry (1980).

Djur kan ha många olika egenskaper, beteendedispositioner och användningsområden, vilket ligger till grund för hur människor bedömer och värderar djur (Serpell 2004:147). Det finns vissa kännetecken hos djur, som man vet eller tror påverkar människors tillgivenhet. Sådana egenskaper kallas djurs attributer av Serpell (2004:147). Djur som i någon mån liknar människor (fysiskt, beteendemässigt och psykologiskt) brukar väcka mer positiv affektion än djur, som är utvecklingsmässigt olika människan eller fjärran. Också djurens utseende kan ha inflytande på människors acceptans av dem: om de exempelvis ser söta ut, eller är estetiskt attraktiva, då kan det öka deras affektionsvärde. Även djur som är särskilt sårbara (rara, sköra, sensitiva osv) kan också lättare bli accepterade och gillade.

Det finns stora skillnader i människors attityder mot vissa djurarter, oberoende av på

djurens egna attribut. Människors kön och ålder kan spela roll i deras attityden till djur. Till exempel tycks kvinnor (och yngre människor) fokusera mer på djurs affektiva värde än deras nytthet i jämförelse med män (respektive äldre människor). Människor med bättre utbildning visar i regel en högre positiv affektion och mindre nytthetskänslan. Om barn har ett tillgivet förhållande med djur under barndom, lär de förtroligen ha mer positiv affektion och mindre nytthetskänslan och tvärtom - barn som har ett förbrukande/utnyttjande förhållande med djur utvecklar som vuxna en attityd mot djur där nyttheten betonas. Det är svårt att bedöma hur barns förhållande till djur påverkas av föräldrarnas attityder och förebilder (Serpell 2004:148).

Jämte djurs attribut och människors erfarenheter finns det också andra faktorer, som kan påverka människors attityd till djur (Serpell 2004:147). En av sådana faktorer kan vara människors möjlighet att bestämma över ett djur. Enligt Yi-Fu Tuan går människors affektion till husdjur inte att separera från dominans och makt (1984:5), vilket alltså påverkar människors attityd till djur. Det betyder att om man har makt över ett djur och kan bestämma över det, då har man också högre affektion till djuret.

Om ett djur har ett negativ nytthetsvärde såväl ett negativ affektionsvärde (eller båda är positiva), då kallar jag det en negativ attityd (respektive positiv attityd).

2.2. Metod

I uppsatsen ska jag utföra en kvalitativ analys i form av en innehållsanalys, där barns attityd till djur i Astrid Lindgrens *Alla vi barn i Bullerbyn* och *Madicken och Junibäckens Pims* ska bedömas. Först ska alla händelserna om barns förhållande eller kontakt med djur hittas. Med utgångspunkt i Serpells koordinatsystem ska barnens attityd till djur bedömas (2004:146). De faktorer som påverkar attityden framför allt djurs egenskaper och människors (barns) individuella egenskaper, som kommer fram i de konkreta händelserna i de båda böckerna ska hittas och deras inflytande på barns attityd ska bedömas.

Resultater placeras på James Serpells modell om attityden (2004:147), där x-axel beskriver nytthetsvärde och y-axel beskriver affektionsvärde. Den första två delar av

analysen innehåller resultat av attityder till enskilda djur eller djurgrupper. I den tredje delen av analysen finns det jämförelse mellan attityder till djur i *Alla vi barn i Bullerbyn* och *Madicken och Junibäckens Pims* och generella tendenser. De viktigaste faktorer hittas, som påverkar mest barns attityd till djur i de ovannämnda Astrid Lindgrens böcker.

2.3. Tidigare forskning

Astrid Lindgren som en känd och berömd författare har varit ett produktiv undersökningsobjekt. Hon har tagit del i flera offentliga debatter på djuraktivisternas sidan, och man har diskuterat hennes arbete även i de debatterna, speciellt har man debatterat i situationer som inte överensstämmer med hennes argument. Karin Dirke beskriver i sin undersökning om den svenska djurskydds rörelsen i 1875-1925 Lindgrens roll i utgivning av den nya djurskyddslag i 1988 (2000:4). Janina Orlov har gjort en utvärdering av djur och barn generellt i Lindgrens verk med artikeln ”Draken, hunden och grisen: djurliv i Astrid Lindgrens verk”, där hon presenterar 3 kategorier av djur i Astrid Lindgrens verk (2007:6ff). Orlovs kategorier handlar inte alls om djurs negativa funktioner eller negativa attityder till dem.

Många forskare har försökt att förklara kommunikation mellan människor och icke-människor under långt tid och man har föreslagit olika intressanta varianter att mäta och karakterisera sådana förbindelse. Man har skapat flertal enkäter (se Anderson 2007), som används att klargöra vilka attityder man har till djur, men de är inte användbara i denna uppsats på grund av uppsatsens metodval.

3. Analys

3.1. Djur i *Alla vi barn i Bullerbyn*

3.1.1. Svipp

Den mest betydelsefulla relationen i *Alla vi barn i Bullerbyn* mellan djur och barn är otvivelaktigt vänskapen, som Olle har med sin hund Svipp. Men Olles attityd till hunden är inte så bra i början. Även om man kan betrakta Bullerbyn som ett paradiset utan sorg och ondska (Janson 2007:63), måste hunden Svipp uppleva ganska mycket sorg hos sin första ägare, skomakaren Snäll. Eftersom Svipps första ägares attityd till hunden är inte bra, uppfattar man Svipp som en ful, elak och ovänlig hund som skäller mycket. Skomakaren Snäll som är en äldre man har mindre affektion och mer nyttighetskänslan om djur (Serpell 2004:147), men eftersom han inte har någon sympati med djuret och ser hunden mer som en börda än som en nytta, är hans attityd till hunden negativ (både nyttighet och affektion är negativa). Också barnens attityd till Svipp är negativ, eftersom de tänker att Svipp är farlig. Därigenom kan barn inte känna sig säkert hos hunden, de är rädda och tänker att Svipp kan vara skadlig: "Svipp var det argaste hunden, som fanns i hela socknen" (Lindgren 1975:42); "Vi var så rädda för honom och tordes aldrig gå i närheten av honom" (Lindgren 1975:42). Attityden till Svipp är negativ både för barn och äldre människor (ägaren Snäll), främst eftersom Svipps nyttighetsvärde är negativt.

Men attityden till Svipp förändras successivt och barn börjar uppfatta honom positivt. I jämförelse med den tid Svipp var hos Snäll, betraktas hunden inte mer som skadlig. Det betyder att det finns en förändring också på Serpells nyttighets axel (2004:146). Liksom tidigare nämnt är hunden inte uppskattad hos ägaren Snäll och blir misskött, får ofta stryk och får vara utan mat (Lindgren 1975:41ff) och denna sårbarhet, hundens utsatta position väcker empati och sympati hos Olle (Serpell 2004:147).

"På den tiden, när Svipp var hos skomakaren, tyckte jag alltid, att det var en ful och elak hund. Han var så smutsig och raggig och så morrade han och skällde jämt. Nu tycker jag, att det är en

snäll och vacker hund. Det är Olle, som har gjort honom snäll." (Lindgren 1975:43)

Det leder till att pojken börjar att sköta om djuret, vilket får stora konsekvenser på olika sätt. Svipp's ställning genom boken är dynamisk och förändras med tiden ur både nyttighets- och affektionssynpunkt.

Efter det att Svipp blir Olles används hunden även för olika nyttiga ärenden, Svipp får bära Olles väska och inkluderas i olika aktiviteter (t.ex. lekar). En annan nyttig uppgift är att Svipp följer honom halvvägs till skolan, vilket ökar Olles status. Svipp ses som en kamrat, som alltid är där om man behöver honom. I motsats till den skadliga attityden till hunden i början blir hunden ganska nyttig. Sådana nyttiga ärenden och aktiviteter ger Svipp ett positivt nyttighetsvärde.

Barnens affektion till Svipp förändras från negativ till positiv, det utvecklas kärlek och sympati, och tillgivenheten fortsätter att öka ännu mer. Genom det nya förhållande med barnen betraktas hunden som en dyrbar vän och även som en person. Det är naturligt för barnen att ta med hunden överallt och kommunicera med honom. Därmed uppstår en identifiering, som påverkar attityden positivt på Serpells affektions axel (2004:147).

Samtidigt utvecklas känslan av makt över Svipp. Trots den fasta vänskapen betraktas Svipp som Olles egen, där Olle kan bestämma över honom. Eftersom Svipp är mycket underdånig (t. ex Svipp väntar på Olle, följer honom till skolan) och låter Olle känna att han har makt över honom, påverkar det även Olles attityd till hunden på affektionsnivå, som jag nämnde i teoridelen (Tuan 1984:5). Ju mer Olles affektion till Svipp stiger, desto mer känner pojken att hunden är hans. Olles affektion till Svipp är knuten till dominans och makt (se även Tuan 1984), vilket tar sig uttryck i en stark känsla av ägandeförhållande i detta fall. Det är en grund för det högre värdet av affektion i Olles attityd till Svipp.

Dominansen över Svipp, som i Olles fall är inte går att separera från affektion blir en viktig faktor i relationen med djur för andra barn i Bullerbyn. Olles attityd till Svipp och förhållande mellan dem blir en förebild för andra. Berättaren Lisa längtar efter ett liknande förhållande med ett djur, och det är just en hund, som hon önskar sig mest av allt. I kapitel *Det är roligt att ha ett eget djur, men en farfar är också bra* beskriver den lilla Lisa djur i Bullerbyn och ofta jämförs andra djur med hunden. De första två meningarna i kapitlet visar

Lisas stor längtan efter en hund, även om det finns alternativ: "Det är roligt att ha ett djur, som är alldeles ens eget. Jag skulle också vilja ha en hund, men det har jag inte. Vi har så många djur här i Bullerbyn, hästar och kor och kalvar och grisar och får" (Lindgren 1975:47). Hon jämför Svipp med sin häst Ajax och säger att hästen är "ändå inte riktigt, riktigt min på samma sätt, som Svipp är Olles" (Lindgren 1975:48). Svipp är helt Olles och det är en förebild, som Lisa vill stäva efter. Lisa jämför sina egna relationer till andra djur med Svipps och Olles förhållande, speciellt ur affektion-maktsynpunkt. Genom Lisas funderingar om djur syns det att dominans i samband med affektion är en viktig faktor i attityden till djur i detta verk.

3.1.2. Kattungarna Sessan, Murre och Malkolm

I Bullerbyn finns det tre kattungar, Sessan, Murre och Malkolm, vilka ägs av de tre familjerna i Bullerbyn. Först är barnen i Bullerbyn väldigt intresserade av katterna, men det förändras med tiden. Barnens attityd till kattungarna är dynamisk.

Barnens förhållande till kattungarna börjar med ett högt affektionsvärde. Dom alla är mycket entusiastiska över att få kattungarna, som de ser under ett besök hos en gammal kvinna med många katter. Livet i Bullerbyn ser därefter något annorlunda ut - katterna verkar att vara mycket viktiga. Barnen leker med dem, föder dem och tänker på kattungarnas känslor också:

"Det var jag, som fick se till, att han fick mat. Han drack mjölk på ett fat i köket. Han drack inte som en mänskor gör, utan han stack ut sin tunga, som var alldeles skär, och slickade i sig mjölken. Jag gjorde i ordning en korg åt honom att sova i. Där bäddade jag så mjukt åt honom. Ibland släppte vi ihop Murre och Sessan och Malkolm på gräsmattan för att de skulle få leka med varann. För de var ju syskon och ville nog gärna träffas." (Lindgren 1975:39ff)

Kattungarnas anseende spelar en viktig roll i attityden till dem, barnen säger att "alla mänskor tycker väl om kattungar" (Lindgren 1975:38) och de reflekterar över kattungarnas söthet, som enligt Serpell ökar deras känsla av affektion (2004:147).

En annan faktor som ökar affektionsvärdet är kattungarnas maktlösa ställning och hjälplöshet (Serpell 2004:147), vilket höjer barnens positiva affektion genom känslan av makt. Dessa huvudsakliga egenskaper (söthet och hjälplöshet) hos kattungarna ökar visserligen affektionen hos barnen, men det gör inte katterna nyttiga. Alltså består barnens positiva attityd till kattungarna av affektion (sympati, identifiering, makt) och inte av nyttighet.

Även om barnen är entusiastiska över att få kattungarna, utvecklas aldrig ett sådant förhållande som det mellan Olle och Svipp, speciellt inte på emotionell nivå. Kattungarna förekommer ännu mindre i handlingen. Senare i handlingen är kattungarna inte lika viktiga som i början och barnens entusiasmen är försvunnen:

”Om en stund kom Lasse ut. Vi lekte med dockorna. Lasse skojade lite med Murre så där i förbifarten. Men rätt som det var försvann han bakom knuten.” (Lindgren 1975:82)

Med tiden avtar affektionen till kattungarna. Förmodligen uppkommer denna dynamik på grund av att Lindgrens vill visa livet realistiskt, eftersom det är ju vanligt att barn önskar sig ett djur. Små djurungar är alltid söta, och i livet händer det ofta så, att om djur har växt upp och inte är så söta mer, så minskar barnens intresse för dem och då måste föräldrarna ta över plikten att sköta djuren.

Barnens förhållande till kattungarna Sessan, Murre och Malkolm börjar med en stor entusiasm, som är orsakad av ett stor affektionsvärde beroende på katternas utseende, och inte av deras nyttighet. En stark vänskap utvecklas aldrig och senare avtar barnens affektion. Med detta vill Lindgen visa livet realistiskt.

3.1.3. Ugglan

I Bullerbyn förekommer också en ugglan. Barnen byter ut ett av ugglans egna ägg i uggleboet mot ett hönsägg och undrar om ugglamamman ska märka skillnaden. Det gör hon inte. Även om ugglan har ett lågt affektions- och nyttighetsvärde, är den nyttig för barnen tack vare experimentet. Eftersom djurens rättigheter var en viktig tema i Lindgrens liv, var hon också

mot experiment med djur. Men i Bullerbyn är det fråga om ett naturligt experiment med fåglar, som inte har något egoistiskt och industrialistisk syfte. Även om barnen behöver göra olika experiment för sin utvecklings skull, kan man i detta fall se att de känner sig överordnade gentemott fågeln (de kan bestämma lite över ugglans liv), men trots detta betraktar de den inte negativt. Tack vare experimentet känner barnen att ugglan är nyttig och den kan tillfredsställa deras nyfikenhet. Egentligen är barnens artityd till ugglan lite positiv också ur affektionssynpunkt. Man kan se att barnen har empati för ugglan, eftersom Bosse föreställer sig vad ugglemamman skulle känna om den skulle se en kyckling bland sina andra ungar:

“En gang klättrade Bosse upp i uggleträ't och tog ett ägg från ugglorna. Det fanns fyra ägg i boet, så ugglarna hade i alla fall tre ägg kvar. Bosse blåste ur ägget och la det i byrån bland sina andra fågelägg. Men sen fick han för sig, att han skulle skoja lite med ugglemamman, så han kröp pp till boet och la dit ett hönsägg i stället. Nog var det väl konstigt, att inteugglemamman märkte skillnaden! Det gjorde hon inte. Hon fortsatte att ruva äggen, och en vacker dag låg det tre uggleungar och en kyckling i boet. Vad ugglemamman skulle bli häpen, när hon fick se, att en av hennes ungar såg ut som en liten gul boll! Bosse blev rädd, att ugglemamman inte skulle tycka om kycklingen, så han tog den därifrån.” (Lindgren 1975:49)

Liksom med Svipp är det också här fråga om ett samband mellan makt och positiv affektion. Genom ett experiment kan barnen bestämma lite över ugglan, men har samtidigt empati för den och lite positiv affektion.

3.1.4. Andra djur (nötdjur, kaniner, hästen Ajax, sorkar)

Även om det finns hela kapitlet om djur, som i Bullerbyn, nämnds de flesta av dem bara kort. "Vi har så många djur här i Bullerbyn, hästar och kor och kalvar och grisar och får" (Lindgren 1975:47). I *Alla vi barn i Bullerbyn* ska hönsägg säljas och Lisa förhandlar om sina kaniner för pengar. Det visar på ett positiv utilistiskt värde, eftersom kaninerna och hönorna snarare ses som resurser. Samtidigt är affektionen neutral, man har inga starka känslor för dem.

Lisa uttrycker inte goda känslor om hon talar om sina kaniner. Hon säger att "varje dag måste jag gå och ge dom gräs och maskrosblad" (Lindgren 1975:48), liksom vore det en plikt och något hon gör motvilligt. Därför kan man förmoda att Lisa har lite av en negativ

affektion mot sina kaniner.

En annan skillnad mellan kaninerna i de två böckerna är deras utilistisk värde. Lisas kaniner är nyttiga (som resurs) för henne, eftersom hon kan sälja dem till pojkarna.

Men kaniner har jag, som är riktigt mina. Dom bor i en bur, som pappa har gjort åt mig, och varje dag måste jag gå och ge dom gräs och maskrosblad. På vintern lyttar jag in buren i lagården. Dom får många ungar, och jag har sålt en hel massa till Bosse och Olle. Bosse hade kaniner ett slag, men han tröttnade på det, för han tröttnar på allting utom sina fågelägg." (Lindgren 1975: 48)

Därmed är deras utilistiskt värde i Serpells modell positiv (2004:147), medan Abbes kaniner i *Madicken och Junibäckens Pims* har en neutral utilistiskt värde.

En av de knappt nämnda djur är hästen Ajax, som förvånansvärt nog inte har någon betydande roll i boken. Även om Lisa säger att hästen hör till henne sägs inte mycket om deras förhållande:

"det är roligt att ha ett djur, som är alldeles ens eget. Jag skulle också vilja ha en hund, men det har jag inte. En av våra hästar, som heter Ajax, är min. Fast han är ändå inte riktigt, riktigt min på samma sätt, som Svipp är Olles." (Lindgren 1975:48)

Om Ajax får läsaren inte veta mycket och det faktum att hästen inte beskrivs särskilt tydligt och att den inte förekommer i några händelser visar att hästen är inte särskilt viktig för Lisa. Baserat på texten känns det som att Lisa har en ganska neutral attityd till sina hästen Ajax.

Inte heller mycket sägs om sorkarna, som bara förekommer en gång. Pojken Lasse har fångat sexton sorkar och vill behålla dem som husdjur, men under en natt rymmer sorkarna utan att det berodde på barnet själv. Intressant hos denna situation är barnens attityd till samma djur, där talas om sorkarnas utilistisk värde. Britta tänker att sorkar är onyttiga eftersom man inte får någonting av dem, men pojkarna ser sorkarna som husdjur:

"-Vad skulle du ha ett sorkeri till förresten, sa Britta. Sorkar värper ju inga ägg. - Det hade varit roligt att ha ett sorkeri i alla fall, förstår du inte det, sa Lasse som var arg för att sorkarna hade rymt." (Lindgren 1975: 51)

I denna händelse tänker flickorna mer på sorkarnas utilistisk värde, medan pojken Lasse vill behålla dem, eftersom han har viss sympati för dem.

3.2. Djur i *Madicken och Junibackens Pims*

3.2.1. Sasso

En motsvarighet till Svipp finns det också i *Madicken och Junibackens Pims*. Det är hunden Sasso, som är Madickens och Lisabets husdjur. Sossos likhet med Svipp illustrerar på ett bra sätt i Lisabets attityd till Sasso när hon gråtande hemma, hittar tröst och trevnad i hunden:

„Hon klättrar tillbaka över staketet och ropar på Sasso. Kära älskade Sasso, han är hennes enda tröst nu! Och så Gosan förstås! Hon sätter sej på kökstrappan med Gosan i knäet och Sasso bredvid sej. Här ska hon sitta ända tills Alva kommer hem. [...] Sen gråter hon igen. Sasso gråter också och skrapar med tassarna på Lisabet så att hon ska förstå att han är ledsen för att hon är ledsen., (Lindgren 1983:163f)

Liksom hos hunden Svipp i *Alla vi barn i Bullerbyn* finns det också några mänskliga egenskaper hos hunden Sasso - barnen tror att Sasso kan tänka, trösta, gråta och har empati. Att vara lik människor är en faktor, som enligt Serpell påverkar människors attityd till djur på affektionens axel (2004:147). Det är inte säkert om hundarna verkligen kan göra allt detta, men är det något som påverkar barnens attityd och hjälper dem att se hundarna som goda vänner.

Men Svipp och Sasso är inte helt likadana. Historien om hur man fick Svipp och hur hunden var tidigare är en viktig faktor för Svipps olika ställningar och just det frambringar dynamik i attityden till hunden, men i *Madicken och Junibackens Pims* får man inte veta hur man fick Sasso. Barnens attityd till Sasso och hunden själv förändras nästan inte genom boken och kan sägs att vara statisk, inte som med Svipp.

Uppenbarligen inverkar djur positivt på barnen i de båda verken. Även om Svipp och Sasso har positiva affektionensvärden, är deras utilistisk värde olika. Svipp är nästan alltid där och gör som Olle säger, medan Sasso bara bjuder tröst när man är ledsen. Det är inte klart

om kön tydligt påverkar barns attityd till djur hos Lindgren, men enligt Serpell fokuserar män mer på djurs utilitistisk värde än kvinnor (2004:147), som man kan också se här.

För Olle (och andra barn i Bullerbyn) är det viktigt att betona Svipps underordnade ställning, men för Madicken är hundens ställning inte så viktig och om man riktigt äger hunden eller inte, därpå tänker man inte.

3.2.2. Gosan

Till Madickens husdjur hör vid sidan av hunden Sasso katten Gosan, som har ett ganska högt affektions värde för barnen. Gosan figurerar ofta tillsammans med Sasso och har en liknande syfte, men är mindre viktig än Sasso. Barn tror att Gosan kan trösta och förbättra emotionella tillstånd:

"Men så får hon syn på Gosan som solar sej på kökstrappan, och henne vill Lisabet krama ett slag. För sent försöker Gosan fly. Lisabet hugger henne och sätter sej på trappan med katten i knät. Det tjänar ingenting till att streta emot, det förstår Gosan, och då faller hon till ro och börjar spinna."
(Lindgren 1983:15)

Gosan verkar som ett kramdjur, som man kan hitta tröst hos, när man är ledsen, liksom med hunden Sasso. Enligt Serpell ökar affektionsvärdet, om djuret kan frambringa goda emotionella responser hos människor (2004:146).

En annan sak som påverkar den positiva affektion till Gosan är stor identifiering. Madicken jämför sina egna beteenden och egenskaper med Gosans - båda solar sig på kökstrappan och "håller ett öga" på ungarna (Lindgren 1983:234), likheten mellan dem är synbar. Alltså består den positiva attityden till katterna (Gosan och hennes ungar) främst av barns affektion till dem, som är orsakad av identifiering.

Jämförbara egenskaper förekommer också senare i handlingen, där en galen granne Lindkvist vill ta med sig Madickens lillasyster Kajsa. Madicken lyckas att byta system mot en Gosans unge tack liknande egenskaper. Hon argumenterar att "han lever och rör sig, och han skriker inte" (Lindgren 1983:238) och de tycker båda att bytet är rättvis. Därigenom är kattungen nyttig för Madicken.

3.2.3. Igelkott

Madicken har en "personlig" igelkott, som ganska ofta kommer in i deras trädgård. Igelkotten är inte Madickens husdjur, hon kan inte bestämma över den, men är mycket glad om hon kan ha en kort kontakt med djuret.

Om man gillar ett djur, då innefattar det också känslan av moraliska plikter (Serpell 2004:146). Flickan är mycket engagerat att ge djuret mjölk:

"Så kommer kvällen, Madicken sätter ut mjölk åt igelkotten som vanligt, och då ser hon farbror Nilsson komma klivande med långa steg på väg mot stan, ska han dit så här dags?" (Lindgren 1983:140)

"Sen försvinner hon in, och säkert kommer hon att göra som hon har sagt, det vet Madicken. Själv blir hon kvar ute en stund. Hon vill vänta på igelkotten. Och han kommer också. Det är roligt att se hur han dricker." (Lindgren 1983: 115)

Madickens tillgivenhet till igelkotten åtföljs av moraliska förpliktelser, som Madicken utför genom igelkottens utfodring.

Trots moralska förpliktelser är Madickens förhållande med igelkotten inte djupt (har inte mycket kontakt med den, äger inte och kan inte mycket bestämma över den, svårt att identifiera sig med den). Hennes attityd till igelkotten består av en relativt medelstor affektion (i jämförelse med hundarna). Affektionen här innehåller moraliska plikter. För Madicken har igelkotten ett ganska neutralt nyttighetsvärde (igelkotten är inte skadlig eller nyttig).

3.2.4. Abbes kaniner

Grannen Abbe har kaninerna Morsan och Farsan, som är mycket omtyckta av Madicken (se även delen 3.1.4 Andra djur (nötdjur, kaniner, hästen Ajax, sorkar)). Flickan är väldigt

angelägen att se kaninerna och deras ungar ofta och ett stort intresse är synbart. På sätt och vis har kaninerna för Madicken samma ställning som kattungarna Malkolm, Sessan och Murre har för barnen i Bullerbyn, eftersom affektionen till dem innehåller likadana faktorer, främst söthet.

I motsats till kaninerna i *Alla vi barn i Bullerbyn* är attityden till kaninerna i *Madicken och Junibackens Pims* positivare och affektionsmässig. Madicken är ju väldigt intresserad av att besöka grannen Abbes kaniner. Hon tillbringar mycket tid där och är emotionell engagerad (hon har empati och sympati för dem).

3.2.5. Hästar Freja och Konke

Barnens positiva attityd till hästarna Freja och Konke är också synbar i *Madicken och Junibackens Pims*. Man får intrycket att hästarna Freja och Konke är personer redan den första gången de blir nämnda. Madicken och Lisabet hälsar på dem liksom andra personer och Lindgrens sätt att beskriva situationen befäster det. Fast man får snart veta att det handlar om hästarna:

”Rätt som det är kommer farbror Karlsson hemåkande från gårdet med det första hölasset. Han vinkar åt dem i förbifarten, och så dundrar han iväg med lasset uppför körbron och in på höskullen. Madicken och Lisabet ränner efter dit. De måste ju hälsa på honom. Och på Maja förstås. Hon står högt uppe på höloftet och tar emot höet som farbror Karlsson lastar av. De hälsar på Freja och Konke också. ”För det är inga vilda hästar utan snälla,” säger Madicken. ”Så dom får vi gå nära så mycket vi vill.””(Lindgren 1983:151)

Gestalterna Freja och Konke får några mänskliga egenskaper i likhet med hundarna Sasso och Svipp (de betraktas lite som människor), men inte så intensivt. Mänskliga egenskaper betyder att barn kan identifiera sig med hästarna och det ger ett högre affektions värde (Serpell 2004:147). Hästarna är inte så viktiga och intressanta och ingen särskild vänskap utvecklas.

3.2.6. Räv

I Lindgrens verk förekommer också barns negativa attityd till djur, även om Lindgren ville att hennes egen ”ko vill ha det roligt”(Strömstedt 1999:355) och hennes attityd var positiv till djur huvudsakligen.

I *Madicken och Junibackens Pims* finns det en överraskande tilldragelse med en räv, som man har en dynamisk attityd till. Först känns det som att alla är fientliga mot räven. Den negativa affektionen och gestalternas känslor visar också språket, som används om att prata om räven. Räven blir ett viktigt tema, man håller på att fånga räven eller prata om den och Astrid Lindgren har inte varit snål med färgrikt språk. Räven får inget namn, men den kallas olika saker: "skogens vilda djur", "rävfulingen", "den rackaren", "rödräv" (Lindgren 1983:121ff). Sådana negativa benämningar om räven markerar en negativ affektion i Serpells modell (2004:147). Det är inte Madicken själv, som vill fånga räven, men hon samtycker till att farbror Nilsson gör det. Han vill installera något för att fånga räven:

""Det går inte an," säger farbror Nilsson. "Räven kan ju skrämman ihjäl dom vetja [kaniner], även om di ligger bakom nät." "Ja, det är det jag är rädd för," säger Abbe. Farbror Nilsson spekulerar lite till. Sen reser han sej beslutsamt från gumbrädan. "Abbe min son, jag vet var jag har en rävsax. Skogens vilda djur behöver du inte frukta, så länge du har din far." (Lindgren 1983: 121)

""Jo då, vad man än kan säga om mej för övrigt, men ordning på mina grejer, det har jag." Han visar saxen för Madicken och talar om för henne hur den fungerar. "Här fastnar han med skänken, rävfulingen, och sen sitter han där och jagar inte mer den natten eller nån annan natt vad det beträffar." (Lindgren 1983: 121)

Räven har samtidigt ett negativt nyttighetsvärde. Man tror att räven är skadlig, eftersom han kan skrämman ihjäl kaninerna (Lindgren 1983:89). Därför placeras räven på den negativa sidan på nyttighetsaxeln. Det överensstämmer med Serpells påstående att negativ affektion är komplett kompatibel med negativ nyttighet (2004:146). I denna situation med räven händer just detsamma – räven har negativ nyttighet och samtidigt utvecklas en negativ affektion. Räven är alltså negativt värderad på både nyttighets och affektionsaxeln i Serpells

modell (2004:146).

Med tiden förändras den negativa attityden till räven. Grannen Nilsson börjar att se rävens nyttighet och tänker skänka en pälskrage till sin fru gjord av rävskinnet. Härmed blir räven nyttig för människor, man ser räven som en resurs. Men affektionen förblir på samma nivå som i början, alltså ganska negativ.

Madickens emotionella respons gentemot räven ändras med tiden. Det utvecklas känslan av empati hos Madicken efter hon ser rävsaxen:

"Farbror Nilsson myser förtjust, när han gillar upp saxen. "Jag har ju så länge funderat på att ge morsan en pälskrage till vintern, och det blir sjangtilt med rödräv, tror du inte det, lilla Madick?" Det tror Madicken visst. Men hon tycker den där rostiga rävsaxen är så otäck, det blir synd om räven." (Lindgren 1983: 122)

Samtidigt empati har Madicken en stor känslan av identifiering med räven. Nämligen skojar Madickens vän om att det är möjligt att räven kan läsa och därför är varningsskylten skyldig om räven inte blir fångad. Efter en tid börjar Madicken att tro på skämtet, eftersom man inte har lyckats fånga räven:

"Då och då går Madicken och tittar på rävsaxen, där det aldrig vill komma någon räv. Sen går hon hem och rapporterar för Alva, och Alva skrattar och ser ut som om hon tänkte: Vad var det jag sa? "Pälskrage", muttrar hon, "ja, när det blir två torsdagar i samma vecka men inte förr!" "Kanske räven *kan* läsa i alla fall", säger Madicken fundersamt." (Lindgren 1983: 123)

Madicken förmodar att det är möjligt att räven har mental förmåga - läskunnighet är ju ett tecken på intelligens. I sagor och berättelser förekommer räven ofta som den kloka och listiga och det är den även här även om man har en allmänt negativ attityd till den i början. Återigen ser vi att mänskliga egenskaper är en viktig komponent i barns affektion till djur – det höjer affektions värde (Serpell 2004:146).

I loppet av händelserna förändras attityden mot räven. Först ser man räven bara negativt och både nyttighet och affektion är negativa. Då blir räven nyttig för grannen Nilsson, eftersom han ser räven som en resurs (han vill ju skänka skinnet till sin fru), men affektionen blir detsamma. Sedan förändrar Madickens inställning till räven, hon tycker

synd om den och tillskriver den mänskliga egenskaper. Serpell säger att stark negativ och stark positiv utilitarism kan inte föra till positiv affektion (2004:146) och också i detta fall kan man se att Madickens affektion blir högre, men uppnår inte det positiva värde.

Med hänsyn till Astrid Lindgrens ideér om kärlekens roll i uppfostran av barn och att barn behöver kärlek och inte våld (Lindgren 1978:7f), kan man se att grunden till Madickens medlidande med räven är ett sätt för Lindgren att förmedla sin världsbild. Eftersom Lindgren trodde att det alltid är fel att vara våldsamt mot barn (Lindgren 1978:8) fungerar Madickens omsorg om räven som språkrör för Lindgrens egen värdesbild. Dessutom visar Madickens tanke att Lindgren vill att man ska visa empati för djur och ge dem mycket kärlek.

3.2.7. Ungtjurar

Fallet med räven är inte det enda stället i *Madicken och Junibackens Pims* där djur betraktas med en negativ attityd. Madickens familj möter tjurar, som jagar familjen och en negativ attityd till dem utvecklas.

Den negativa attityden är orsakad av rädslan, eftersom alla ser en stor fara för sina liv. Madickens far är beredd att döda och han är en negativ förebild för barnen och påverkar deras attityd till tjurarna (Serpell 2004:147):

"Madicken och Lisabet tjuer en stund till av bara farten, men de lugnar sej till sist. pappa är ju räddad i all fall, och pilutta tjurarna, nu kan de stå där och glo, pappa kommer de inte åt längre. Pappa svär aldrig annars, men nu gör han det. Han svär åt tjurarna, så det osar om det, och säger att "hade jag ett gevär så skulle jag skjuta er hela högen!" (Lindgren 1983:75)

"Och Madicken prickar så rätt så. Där flyger små paket med skinksmörgåsar och kalvsteksmörgåsar och ostsmörgåsar över till pappa, och han fångar dem skickligt. Alla utom ett som trillar ner till tjurarna, och de dummingarna kliver på det, de förstår inte bättre."(Lindgren 1983:79)

Madickens familj har en negativ affektion om tjurarna som består av stor rädslan för dem. Också den negativa nyttighet är mycket påverkad av emotioner, rädslan för deras liv. Det är

mycket intressant här att Madickens familj endast ser tjurarna negativt och enbart uppfattar dem som skadliga. Att äta kött är alltså vanligt hos Madickens familj, men man tänker inte på det generellt starka positiv nyttighet (att djur måste ge sina liv för att människor skulle ha mat). De äter även biffsmörgåsar, som tjänsteflickan har packat med för dem medan de sitter i trädet och väntar på att tjurarna ska gå bort. Ungtjurarna i *Madicken och Junibackens Pims* bemöts med mycket negativ affektion och negativt nyttighets värde från huvudgestalterna, vilket orsakas av att tjurarna utgör ett potentiellt hot mot familjens säkerhet och därmed skrämmer dem.

I de fall där en negativ attityd mot djur förekommer i *Madicken och Junibackens Pims* är skildringarna kanske olika. Attityden till räven är dynamisk medan attityden till tjurarna är statisk. Även i fråga om nyttighetsvärdet finns det skillnader. Räven blir med tiden nyttig men tjurarna tjuvar ses enbart som skadliga. Men det finns också ett viktigt liknande element. Nämligen börjar relationen och attityden på grund av stark känslan av rädslan för livet. Man blir rädd att räven kan skrämman ihjäl de älskade kaninerna och den andra gången med ungtjurarna blir man rädd för hela familjens liv.

3.3. Jämförelse av attityder till djur mellan *Alla vi barn i Bullerbyn* och *Madicken och Junibackens Pims*

Viktiga element

Baserat på denna analys kan man avgöra, vilka faktorer som är viktiga hos barns attityd till djur i Astrid Lindgrens verk. Barns positiv affektion består av:

- identifieringsgrad (ju mer mänskliga egenskaper, desto mer gillar man) (Svipp, hästarna, räv, Sasso)
- om djur väcker empati (Svipp, uggla, räv)
- dominans (Svipp)

- utseende (kattungarna är söta, Svipp, kaniner)

Barns negativ affektion är orsakad av:

- hat/rädsla (ungtjurar, räv)

Faktorer, som har mest inflytande på barns attityd i nyttighets synpunkt:

- nyttiga ärande (Svipp)
- potentiella resurser (rävens leder, pengar för hönsägg)
- faran för livet (räv, ungtjurar)

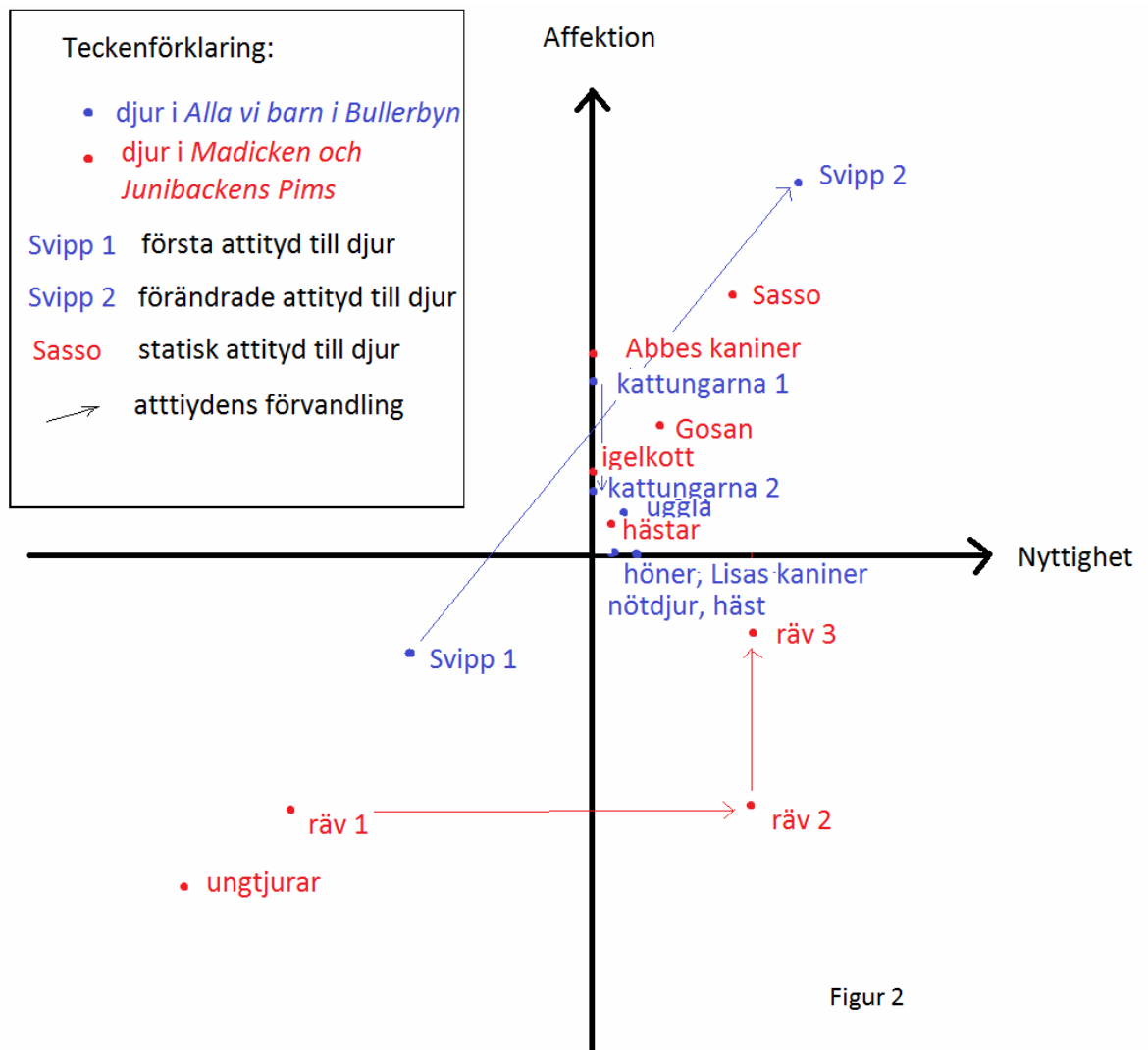
Enligt Serpells teori finns det huvudsakligen 3 typer av faktorer, som påverkar attityden till djur - djurs attributer (liksom utseende, rarhet osv), människans attributer (kön, ålder, utbildning osv) och kulturella faktorer (2004:147). På affektionsnivå kan man se att hos Lindgren är just djurs egna attribut, liksom utseende, mänskliga egenskaper och empati (om djur väcker empati) viktigast. Av människans egenskaper påverkas den positiva affektion av empatiförmåga. På nyttighets nivå är det viktig om man kan få pengar med hjälp av djuret (man kan sälja djuret själv eller ägg), men någon generell faktor kan inte framhävas.

En viktig faktor som orsakar en negativ attityd (påverkar båda affektions och nyttighets nivå) är om människan upplever sig hotat av djuret i fråga eller till och med fruktar för sitt liv (sitt eget liv eller ett husdjurs) och det förekommer i alla tre fall med negativ attityd (mindre hos Svipp, mer hos räven och ungtjurarna).

Skillnader mellan attityder till djur

I förekomst av barns attityder till djur finns det några skillnader mellan *Alla vi barn i Bullerbyn* och i *Madicken och Junibackens Pims*. I den första delen av Bullerby-böckerna finns det mer positiva attityder till djur än i *Madicken och Junibackens Pims*.

Antalet händelserna, som där negativa attityder till djur uttrycks är fler i *Madicken och Junibackens Pims* (2 - räv, ungtjurar). I *Alla vi barn i Bullerbyn* finns det inga situationer där attityden är så negativ som den är i exemplet med räven och ungtjurarna i *Madicken och Junibackens Pims* (se Figur 2).

En grund för uppkomst av olika attityder till djur i Lindgrens olika verk är olika orientering beträffande nyttighet och affektion. Huvudgestalterna Madicken och hennes syster Lisabet i *Madicken och Junibackens Pims* värdesätter djur snarare på en emotionell nivå än ur nyttighetssynpunkt. De viktigaste faktorerna i bedömningen av djur i det sistnämnda verket är i samband med barns känslor. Till exempel är den negativa attityden till räven och ungtjurarna orsakad av rädslan för livet. Också förhållande med hunden Sasso är positivt och hans affektionsvärde är högt, eftersom han främst kan trösta och förbättra stämningen. Men i *Alla vi barn i Bullerbyn* tänker barn också på djurs nyttighetsvärde. Svipp

har förmågan att hjälpa barn fysiskt och man kan köpa och sälja kaniner och hönsägg för pengar. I *Madicken och Junibackens Pims* är affektionsaspekt i attityder till djur viktigare, medan i *Alla vi barn i Bullerbyn* tänker man mer på djurs nyttighetsvärde.

I båda verk förekommer det några djur, som man har en dynamisk attityd till: i *Alla vi barn i Bullerbyn* finns det två, nämligen Svipp och kattungarna och i *Madicken och Junibackens Pims* nämligen räven. Alla dessa situationer har olika karaktär. Attityden till hunden Svipp och räven blir positivare i jämförelse med den första attityden, medan i fallet med kattungarna går barnens attityd från ganska positiv till mindre positiv. I båda böckerna blir barns dynamiska attityder till djur snarare positivare än negativare.

Genom observationen kan man dra slutsatsen att det inte alltid finns en standard för vissa djurarter när det gäller vilket förhållande barn har till dem i Astrid Lindgrens verk. Ett exempel på det är kaninerna, som man har olika attityder till i de båda verken. Lisas kaniner i *Alla vi barn i Bullerbyn* har ett väldigt lågt affektionsvärde och de uppfattas mer som resurser, medan för Madicken i *Madicken och Junibackens Pims* frambringar kaninerna positiva emotionella reaktioner (stor positiv affektion). Med undantag för hundar och katter varierar behandlingen och attityden till samma djurart i olika situationer (t. ex. kaniner, hästar).

Grunden för skillnaderna

Skillnaderna i attityder till djur i de båda analyserade böckerna av Astrid Lindgrens framgår när man ser respektive djur inplacerat i Serpells diagram som består av en nyttighets och en affektionsaxel. I *Madicken och Junibackens Pims* dominerar affektionsaspekten, medan i *Alla vi barn i Bullerbyn* tänker man mer på djurs nyttighetsvärde. Detta resultat kan tolkas med hjälp av de generella skillnaderna mellan de båda böckerna, som utspelar sig i olika miljöer och antalet flickor-pojkar skiljer sig. Det är dessutom lång tid mellan böckernas utgivning

Enligt Serpells teori värderas djurs nyttighet högt i lantliga omgivningar medan det i stadsmiljö snarare är affektionen till djur som är det tongivande i attityden till djur (2004:147). Detsamma förekommer i dessa två verk av Astrid Lindgren. *Madicken och*

Junibackens Pims utspelar sig i stadsmiljö och affektionsnivån är viktigare än nytighetsnivån, medan *Alla vi barn i Bullerbyn* utspelar sig i bondemiljö och där är attityden till djuren mer nytighetsorienterad. Attityder till djur i dessa två romaner står alltså i samband med handlingens miljöer.

Skillnaderna i attityder till djur kan vara orsakad av Astrid Lindgrens liv och böckernas utgivningsår. Baserat på Serpells antagande att man i bondemiljö mer betonar djurs nytighetsvärde och i stadsmiljö mer deras affektionsvärde (2004:147), kan man förmoda att Lindgrens livssyn under de 30 år som skiljer de båda böckerna åt påverkades av den miljö där hon bodde. Det är möjligt att resultaten visar en förändring i Lindgrens livssyn, eftersom hon växte upp i bondemiljö, men bodde länge i en stad (Stockholm). Det är alltså möjligt att skillnaderna i dessa två verk speglar Astrid Lindgrens förändring i tiden mot att bli mer av en stadsmänniska.

En annan möjlig grund för skillnaderna mellan attityder till djur i dessa två verk kan vara orsakad av könsroller. Även om jag-berättarna i båda böckerna är flickor, finns det ett antal pojkar och flickor i hela böckerna. Att det finns fler flickor i *Madicken och Junibackens Pims* kan vara en orsak till att man lägger större vikt vid djurs affektionsvärde än på deras nytthet, vilket också överrensstämmer med Serpells teori (2004:147).

4. Sammanfattning och slutdiskussion

I fråga om barns attityder till djur finns det några skillnader mellan *Alla vi barn i Bullerbyn* och i *Madicken och Junibäckens Pims*. I den första delen av Bullerby-böckerna finns det mer positiva attityder till djur än i *Madicken och Junibäckens Pims*. Det finns fler positiva attityder till djur i *Alla vi barn i Bullerbyn* och fler negativa attityder till djur i *Madicken och Junibäckens Pims* (närmare bestämt två: räven, ungtjurarna). En orsak till uppkomst av olika attityder till djur i Lindgrens olika verk är att de positionerar sig på olika sätt i fråga om nyttighet och affektion. I *Madicken och Junibäckens Pims* är det affektionsaspekten som dominerar, medan i *Alla vi barn i Bullerbyn* tänker man mer på djurs nyttighetsvärde. I båda verken förekommer det några djur, som man har en dynamisk attityd till (i *Alla vi barn i Bullerbyn* två - Svipp och kattungarna och i *Madicken och Junibäckens Pims* en räv). I dessa två av Astrid Lindgrens böcker går barns attityd från negativ till positiv. Det finns ingen standard för attityden till vissa djurarter i Astrid Lindgrens verk. Med undantag för hundar och katter behandlas samma djurart på olika sätt i olika situationer (t. ex. sorkar, kaniner, hästar).

Baserat på denna analys kan man avgöra, vilka faktorer som är viktiga i barns attityd till djur i Astrid Lindgrens verk. På affektionsnivå kan man se att hos Lindgren är det viktigaste djurs egna attribut (utseende, mänskliga egenskaper och empati (om djur väcker empati), av människans attribut påverkar positiva affektionen dominans över ett djur (om man kan bestämma över djur) och empatiförmågan. På nyttighetsnivån hittade jag inte några genomgående faktorer, men möjligheten att tjäna pengar på djuret eller djurs potentiellt skadande position kan spela en viss roll. En betydelsefull faktor för uppkomsten av negativa attityder (nyttighet såväl som affektion) är också orsakad av människans rädslan för döden (sitt eget liv eller husdjurets).

De avgörande skillnaderna i attityden till djur i dessa två verk kan tolkas med hjälp av de generella skillnaderna mellan böckerna (olika miljöer, lång tid mellan deras utgivning och olika antal av flickor-pojkar). Attityden till djur i dessa verk av Astrid Lindgrens har

också ett samband med handlingens miljöer. Det är möjligt att resultaten visar en förändring i Lindgrens livssyn, eftersom hon växte upp i bondemiljö, men bodde länge i en stad (Stockholm). Alltså är det möjligt att skillnaderna mellan de båda verken speglar Astrid Lindgrens förändring med tiden till att bli mer av en stadsmänniska. En annan möjlig grund för skillnaderna mellan attityden till djur i dessa två verk kan vara orsakad av könsroller.

Det vore intressant att jämföra uppsatsens resultat med annan svensk barnlitteratur (t. ex Selma Lagerlöf, Tove Jansson) för att bättre förstå Lindgrens egna sätt att beskriva attityder mellan barn och djur. Särskilt intressant vore det att analysera könsroller i samband med attityder till barn, eftersom det finns olika förhållningssätt i affektion och nytthet bland gestalterna skapade av Astrid Lindgren.

Resümees - "Suhtumised loomadesse kahes Astrid Lindgreni teoses - uurimus "Madlike ja Jaanikingu põnni" ja "Meie, Bullerby laste" varal"

Käesolev uurimistöo käsitleb laste suhtumist loomadesse kasulikkuse ja meeldivuse aspektist vaadatuna kahes Astrid Lindgreni teoses. Esmaste allikatena kasutatakse Astrid Lindgreni eri aegadel kirjutatud teoseid "Meie, Bullerby lapsed" (esmaltpälja antud aastal 1947) ja "Madlike ja Jaanikingu Põnn" (esmaltpälja antud aastal 1976). Eesmärgiks on uurida eelpool mainitud teostes, kuidas kirjeldatakse suhtumisi loomadesse, selle muutumist ja keskseid mõjureid. Alusteooriana käsitletakse James Serpelli teooriat inimeste suhtumistest loomadesse ning selle põhilistest teguritest, mis võivad olla loomapõhised, inimesepõhised või kultuurilised. Kõigepealt analüüsitakse suhtumist iga looma või loomagrupi kohta eraldi, mille käigus leitakse olulisemad suhtumise tegurid. Kokkuvõtvalt osutusid meeldivustelje kesksimateks teguriteks loomapõhised mõjurid, nagu loomade välimus, inimlikud omadused ja empaatia tekitamise võime. Kasulikkuse teljel keskseid tegureid ei esinenud, kuid leidis võimalus raha teenida looma abil (näiteks loomaga kaubeldes) ja muud kasulikud teened. Negatiivset väärtust nii meeldivuse kui kasulikkuse teljel mõjutas hirm enda elu kui ka kodulooma elu ohtu seadmise ees. Antud uurimistöo tulemusena selgus, et suhtumised loomadesse erinevad eelmainitud kahes teoses oluliselt. Suurimad erinevused seisnevad suhtumiste suunitlustes. Vastupidiselt suhtumistele teoses "Madlike ja Jaanikingu Põnn" on suhtumine loomadesse teoses "Meie, Bullerby lapsed" mõjutatud rohkem kasulikkuse kui meeldivuse aspektist. Leitud erinevuste põhjusi on seostatud raamatute üldiste põhierinevustega, mis seisnevad keskkonnas (maapiirkond/linn), poiste-tüdrukute suhtarvus ja suures väljaandmisaasta vahes (ligi 30 aastat).

Võtmesõnad: Astrid Lindgren, suhtumine, meeldivus, kasulikkus, loomad, lapsed

Källförteckning

Primära källor:

Lindgren, A. *Alla vi barn i Bullerbyn*. 18:e upplagan, LiberTryck, Stockholm 1975 (Första upplagan utgiven 1947)

Lindgren, A. *Madicken och Junibackens Pims*, 5:e upplagan, Fingraf ab, Södertälje 1983 (Första upplagan utgiven 1976)

Sekundära källor:

Anderson, D. C. *Assesing the Human-Animal Bond: A Compendium of Actual Measures*. Purdue University Press, 2007.

astridlindgren.se (Astrid Lindgens officiell sajt) / mer fakta / Rollen i litteraturen / Böcker som skapat debatt [Elektronisk] (Tillgänglig 20.05.2013: <http://www.astridlindgren.se/mer-fakta/rollen-i-litteraturen/bocker-som-skatat-debatt>)

Dirke, K. *De värnlösas vänner: Den svenska djurskydds rörelsen 1875-1920*, Doctoral thesis, Stockholm 2000.

Engström H. *Astrid Lindgren, djuren och litteraturen*, Djurens rätt nr 3, 2008. (Tillgänglig: <http://tidskrift.nu/artikel.php?Id=5322> 24.02.2013)

Janson, M. *Bio för barnens bästa?: Svensk barnfilm som fostran och fritidsnöje under 60 år*. Stockholm, 2007.

Kellert, S. R., and Berry, J. K. *Phase III: knowledge, affection and basic attitudes toward animals in American society*. US Dept. of the Interior, Fish and Wildlife Service, 1980.

Lindgren, A. *Tacktal för Fridenspreis des Deutschen Buchhandels*, 1978 (Tillgänglig:

http://www.friedenspreis-des-deutschen-buchhandels.de/sixcms/media.php/1290/1978_lindgren.pdf 21.05.2013)

Orlov, J. *Draken, hunden och grisen: djurliv i Astrid Lindgrens verk*, Astrid Lindgren-sällskapet, 2007: 19, s. 4-11

Serpell, J.A. : *Factors influencing human attitudes to animals and their welfare* Animal Welfare 13: 145-151, 2004.

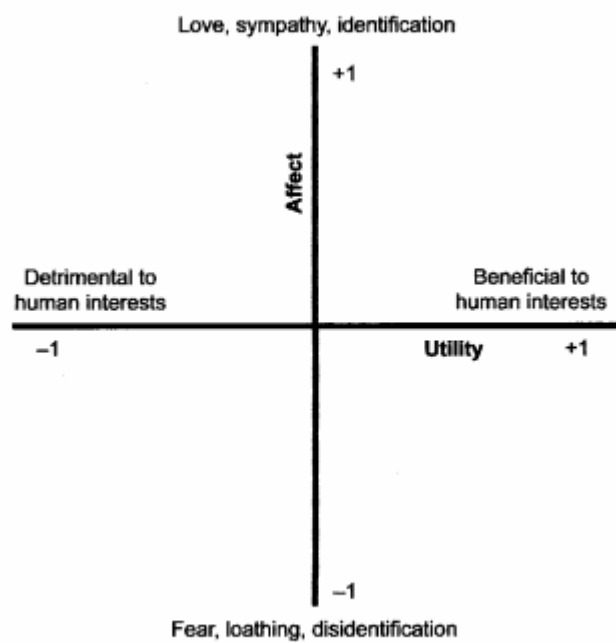
Strömstedt, M. *Astrid Lindgren*, Falun: Rabén & Sjögren Bokförlag, 1999.

Tuan, Yi-Fu. *Dominance & affection: The making of pets*. New Haven, CT: Yale University Press, 1984.

Bilagor

Bilaga 1 - Figur 1

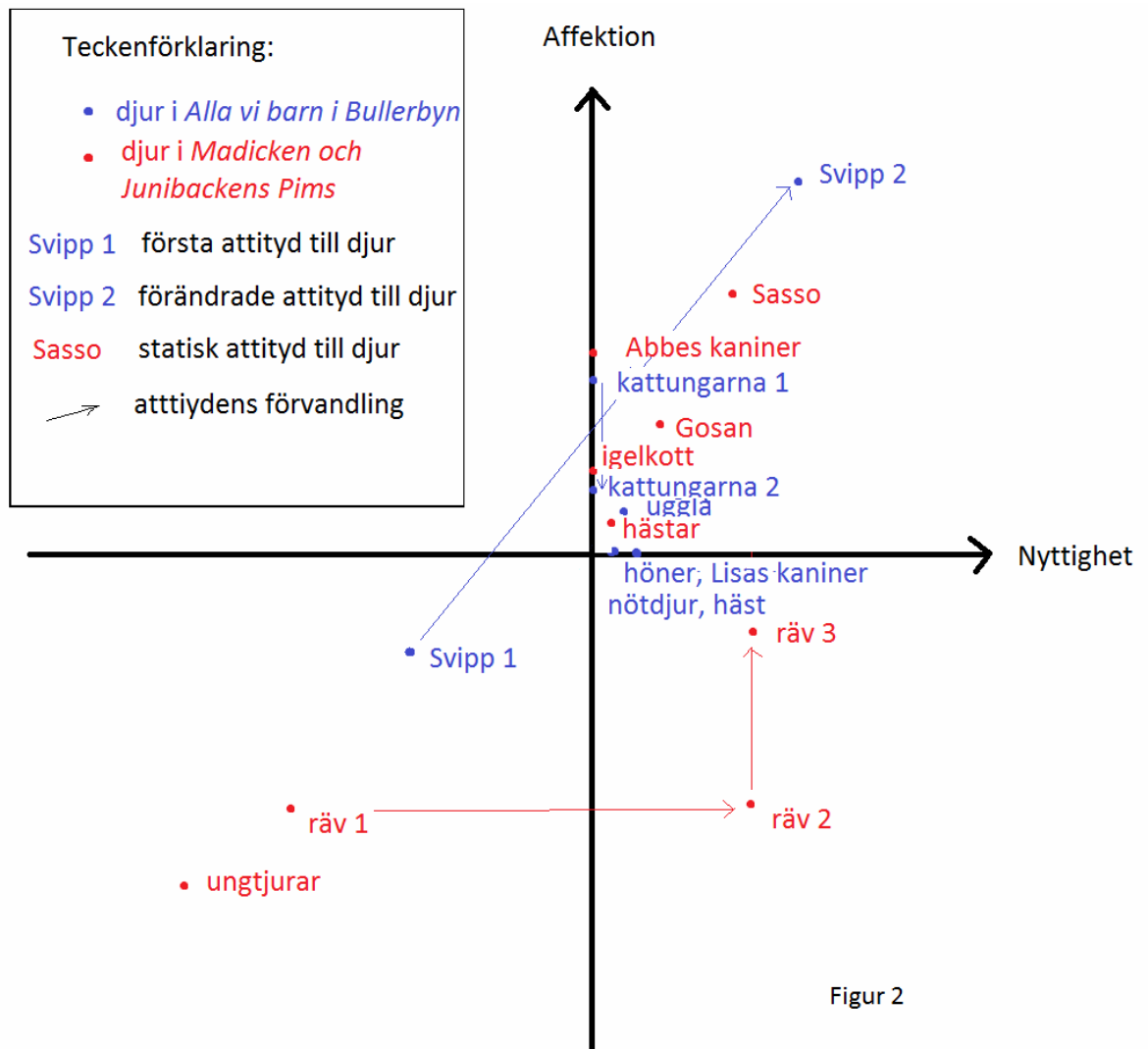
Figure 1

Diagrammatic representation of the postulated relationship between the primary *Affect* and *Utility* attitude dimensions.

(Serpell 2004)

Bilaga 2 - Figur 2

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Kadri Tkaczyk _____
(sünnikuupäev: _____ 08.11.1989 _____)
(*autori nimi*)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
_____ *Attityder till djur i två Astrid Lindgrens verk - En studie av Madicken och*
Junibackens Pims och Alla vi barn i Bullerbyn _____,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on _____ *Niklas Henriksson ja Daniel Sävborg* _____,
(*juhendaja nimi*)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Kadri Tkaczyk

Tartu, **22.05.2013**